

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Değerlendirilmesi

Av. Selçuk KAR

Tarihçe

İnsanoğlu yaradılışından bugüne kadar varolduğu tüm evrelerde özgürlük arayışı içerisinde olmuş, bu amaçla savaşlar ve göçler yapmış, bu mücadelelerinden çoğunlukla yenik ayrılmıştır. Ancak özgürlük arayışları hiçbir zaman ivme kaybetmemiştir. Özellikle de mutlakiyetçi iktidarların sorgulanmaya başlanıp yerlerini meşruti ve demokratik yönetimlere bırakmaya başlaması ile birlikte bireyin ve toplumun özgürlük arayışları artarak devam etmiştir. Avrupa'da sanayi devriminin ardından artan işçi toplulukları iş ve sosyal güvenlik haklarının yasal güvencelerle tanınması amacıyla kitleler halinde örgütlenerek haklarını toplantı ve yürüyüşlerle elde etme yoluna gitmişlerdir. Bu anlamda kitlelerin hak arama mücadeleleri devrin uluslar arası metinlerine de yansımıştır. Nitekim 1789 tarihli İnsan Hakları Beyannamesinde ve 14 Aralık 1789 tarihli Yasada, İngiltere'de 1908 sayılı Yasada, Amerika'da 1769 Anayasasında ve İtalya'nın 1848 Anayasasında "Silahsız ve sulh içinde toplanma hakkı" tanınmaya başlanmıştır.

Toplumumuzda da Osmanlı döneminde ilk defa 1293 Kanun-u Esasi'nin 120. Maddesiyle "Kanunu mahsusu tebaiyet şartıyla Osmanlılar hakkı içtimaa maliktir." denilmek suretiyle toplanma hürriyeti tanınmıştır.¹

1325 (1909) tarihli İçtimatı Umumiye Kanununun 1. Maddesinde

"Osmanlılar gayri müsellağ (Silahsız) olarak umumi içtimalar akdinde hürdür. Mevaddı ati-

yede münderiç ahkama riayet edilmek şartıyla ruhsat istihsaline hacet yoktur."²

hükmü getirilmiştir. Bu kanunun zamanla ihtiyacı karşılamaması üzerine 1912 tarihinde 12 maddelik Tecemmüat hakkındaki kanun çıkarılmış, bu kanunla da toplantı ve yürüyüşlerin silahsız ve saldırısız olması koşuluyla izinsiz olarak yapılabileceği belirtilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra kabul edilen 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasi'nin 2. Maddesi toplanma hürriyetine temas etmekte ve 70. Maddesinde "**İçtima hak ve hürriyetleri, Türklerin tabii hukukundandır.**" Ve 79. Maddesinde "**...içtimatın hudutu hürriyeti kanunlar ile musarrahtır.**" şeklinde ifade edilmiştir.

1946 yılından sonra 6178 Sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Kanunu (R.G. 29.7.1953) kabul edilmiş, bu Kanunun 4. Maddesiyle de

"Muayyen maksatlı açık ve kapalı yer toplantılarında her ne suretle olursa olsun kavlen veya fiilen hakaret ve tecavüzde bulunulması veya toplantının huzur ve sükunetinin ihlal edilmesi hallerinde"

bu fiil ve hareketlerin önlenmesi için toplantıyı idare etmekle vazifeli heyete, zabıtaca yapılan ihtarla rağmen bu eylem devam ederse, failer hakkında ceza kovuşturması yapılacaktır hükmü yer almış bulunmaktadır.³

Daha sonradan 30.6.1956'da R.G. Neşredilen (6761 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu) yürürlüğe girmiştir. 1961

¹ OKANDAN, R.; *Umumi Amme Hukuku*, s. 339.

² AYGÜN, Cemal; *Toplantı Hürriyeti*, 100. Yıl Armağanı, S.B.F.M, s. 296.

³ GERAY, Cevat; *Türkiye'de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi*, s. 13.

Anayasasının kabulünden sonra ve bu yasanın 11, 13, 20 ve 28. Maddeleri hükümleri gereği ve bu hükümler çerçevesi içinde 10.2.1963 tarihinde 171 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kabul edilerek konu yeniden düzenlenmiştir. 171 Sayılı Kanunun on yıl kadar uygulandıktan sonra ülkede cereyan eden siyasi akımların etkisi ile otorite boşluğuna meydan tanıdığı iddialarıyla 1973 yılında 1742 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinden sonra 1976 yılında 1932 sayılı Kanunla bazı maddeleri yeniden değiştirilmiş, bu değişikliklerinin bir kısmının A.Y. Mahkemesi tarafından iptal edilmesini müteakip, 2248 ve 2261 sayılı Kanunlarla sadece müeyyidelerinin arttırılması ile yetinilmiş bulunmaktadır.

171 Sayılı Kanun, 2709 Sayılı 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesinden 1 yıl sonra 6.10.1983 yılında kabul edilen bugünkü 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa yerini bırakmıştır.

Ulusalüstü Belgelerde Toplanma ve Yürüyüş Hakkı

1. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

10.12.1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 18, 19, 20. Maddeleri toplanma ve örgütlenme haklarını düzenlemiştir.

Madde 18: Herkes düşün, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din ya da inanç değiştirmek özgürlüğünü ya da inancını tek başına ya da topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğretim, uygulama, tapınma ve ayinlerle göstermek özgürlüğünü de kapsamı içine alır.

Madde 19: Herkes düşün ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak düşünlerinden ötürü tedirgin edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünleri her yoldan aramak, elde etmek ve yaymak haklarını da birlikte getirir.

Madde 20: Herkes barışçı biçimde toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğüne sahiptir.

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10 ve 11. Maddelerinde ifade ve toplanma özgürlüklerini düzenlemiştir.

Madde 10/1: Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım hakkına sahiptir. Bu kanaat özgürlüğünü ve resmi makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzu bahis olmaksızın, ve haber veya fikir almak veya vermek serbestisini de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, sinema veya televizyon işletmelerini bir izin rejimine tabi kılmalarına mani değildir.

Madde 11/1: Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkaları ile birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir.⁴

3. Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Bu sözleşme BM Genel Kurulunun 16.12.1966 tarihli ve 220 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 23.3.1976'da yürürlüğe konulmuş olup, Türkiye tarafından 15.8.2000 tarihinde imzalanmasına rağmen henüz onaylanmamıştır.

Madde 19/2: Herkesin, düşündüklerini anlatım özgürlüğü vardır. Bu hak herkesin hiçbir sınır tanımaksızın her çeşit bilgi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içine alır.

Madde 21: Herkese, barışçı toplanma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılmasına, demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığı ve genel ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan ve yasayla belirlenenler dışında hiçbir kısıtlama konamaz.⁵

Yukarıda belirttiğimiz hükümler doğrultusunda toplanma, örgütlenme ve görüşlerini yayma hakkı ulusalüstü metinlerde güvence altına alınmış haklardandır.

⁴ BALCI, Muharrem/SÖNMEZ, Gülден; *Temel Belgelerde İnsan Hakları*, s. 274-275.

⁵ BALCI, M./SÖNMEZ, G.; a.g.e., s. 107.

Anayasa'da Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü düzenleme hakkı 1982 Anayasası'nın 34. Maddesinde düzenlenmiştir. 3.10.2001 tarih ve 4709 Sayılı Kanunun 13. Maddesi ile getirilen değişiklikten önce madde metni şöyle idi:

A.Y Md 34: Herkes önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idari merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olarak bir ile bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasının öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

Anayasanın bu hükmü aşağıda alıntılanığımız genel gerekçede de belirtildiği gibi AB'ne tam üyelik sürecinde yasal düzenleme ile değiştirilmiştir.

4709 Sayılı Kanunun Genel Gerekçesi

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının; uygulamada olduğu dönem içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasî açılımlar doğrultusunda yenilenmesi gereği doğmuştur. Ayrıca Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde, ekonomik ve siyasî kriterlerin karşılanması, bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ön şartı olarak Anayasada bazı değişikliklerin yapılması da kaçınılmazdır. Bu teklif toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek çağdaş -

demokratik standartlara ve evrensel normlara uygun, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü ön plana çıkaran bir Anayasa değişikliğini hedeflemektedir.

Madde Gerekçesi

Madde- 13. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ve sınırları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun olarak yeniden düzenlenmektedir.

Değişiklikten Sonraki 34. Madde

Madde- 34. (Değişik: 4709 - 3.10.2001 / m.13) Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Anayasa Değişikliğinin Getirdikleri

1- 4709 Sayılı değişiklikle; önceki metinde yer alan ve şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla idari merciin yürüyüşün yapılacağı yer ve güzergahı belirleme yetkisi kaldırılmıştır.

2- Önceki metinde yer alan ve yetkili merciin toplantı ve yürüyüşü erteleme gerekçeleri olarak belirtilen **milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması** şartı kaldırılmış, bunun yerine milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlama yapılabileceği ilkesi getirilmiştir.

3- Önceki metinde yer alan bir ilde ve ilçelerinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin 3 ay süre ile yasaklanması cümlesi de kaldırılmıştır.

4- Son olarak önceki metinde dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme yasağı ortadan kaldırılmıştır.

Değişikliğin Tahlili

Anayasanın 34. Maddesinde yapılan değişiklikler ilk bakışta eski maddede köklü değişikliklerin yapıldığı intibayı uyandırır da dikkatlice incelendiğinde yeni metnin eskisinden pek farklılık taşımadığı görülecektir. Şöyle ki; eski metinde yer alan kısıtlama nedenleri olarak sayılan kamu düzeni, milli güvenlik gerekçeleri kelime farklılıkları ile korunduğu gibi bir de bunlara suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi kısıtlayıcı nedenler eklenmiştir. Sanırım değişikliğin elle tutulur tek yanı dernek, vakıf, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının konu ve amaçlarının dışında da toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemelerine imkan tanınmasıdır. Mevcut olumsuz tabloya bir de idari mercilerin değişikliği algılama ve uygulamadaki isteksizliği eklendiğinde değişikliğin pratikte pek bir şey getirmediği görülecektir. Bu da mevcut değişikliklerin ülke insanının refahı ve huzuru için değil, sırf AB yolundaki tikanıkların giderilmesi amacıyla içi boş, sözde değişiklikler yapma gayretkeşliğinin tezahürüdür.

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Bu Kanunda Yapılan Son Değişiklikler

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Amaç ve Kapsam

Madde- 1. Bu Kanun; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzel kişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin gö-

rev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenler.

Tanımlar

Madde- 2. Bu Kanunda geçen deyimlerden;

a) Toplantı; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarını,

b) Gösteri yürüyüşü; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak ve o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşleri,

c) Mahallin en büyük mülki amiri; illerde vali, ilçelerde kaymakamı,

d) Mahallin güvenlik amirleri; illerde il emniyet müdürü ve il jandarma alay komutanını, ilçelerde ilçe emniyet amiri veya komiseri ve ilçe jandarma bölük komutanını, ifade eder

Bir ilde bağlı ilçelerin, o ilin belediye sınırları içindeki kısımlarına ilişkin olarak bu Kanunun uygulanması yönünden mahallin en büyük mülki amiri, ilin valisidir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı

Madde- 3. Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

(Değişik 2. fıkra: 4771 - 3.8.2002 / m.5 a) Yabancıların bu Kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancıların bu Kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülki idare amirliğine toplantıdan en az kırksekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkündür.

Eski Madde (3/2): Yabancıların 4ncü maddede hükmü saklı kalmak üzere, bu kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri ve Türk vatandaşları tarafından düzenlenecek toplantı ve topluluğa hitap

etmeleri, afiş, pankart, döviz, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.

Getirdikleri: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 3. Maddesinde yapılan değişiklikle yabancıların Türkiye’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmaları ve etkinliklerde yer almaları konusunda mevcut izin usulü muhafaza edilmekte, ancak yabancıların bu Kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları konularında “bildirim” esasına geçilmektedir. Bildirimin de en az 48 saat önceden yapılması şartına bağlanmıştır. Başka bir anlatımla yabancıların düzenleyeceği toplantı ve yürüyüşler için izin şartı devam etmekte olup, Türk vatandaşlarca düzenlenen toplantı ve yürüyüşlerde topluluğa hitap etme ve sair ikincil önemdeki etkinlikler içinse bildirim şartı getirilmektedir.

İstisnalar

Madde- 4. Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu Kanun hükümlerine tabi değildir.

a) Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzelkişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları,

b) Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar.

c) Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar,

d) Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanların Devlet ve Hükümet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler.

Seçim Zamanına İlişkin Hükümler

Madde- 5. Seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantıları ile ilgili kanun hükümleri saklıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yerleri

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yer ve Güzergahı

Madde. 6. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il veya ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.

Şehir ve kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantı veya yürüyüş yapılacağı ve bu toplantı ve yürüyüş için toplanma ve dağılma yerleri ile izlenecek yol ve yönler vali ve kaymakamlarca kararlaştırılarak alınmış araçlarla önceden duyurulur. Bu yerler hakkında sonradan yapılacak değişiklikler duyurudan onbeş gün sonra geçerli olur. Toplantı yerlerinin tespitinde gidiş gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak biçimde, toplantıların genel olarak yapıldığı elektrik tesisatı olan yerler tercih edilir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Zamanı

Madde- 7. Toplantı ve yürüyüşlere ve bu amaçla toplanmalara güneş doğmadan başlanamaz.

Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler güneşin batışından bir saat önceye, kapalı yerlerdeki toplantılar saat 23.00'e kadar sürebilir.

Umuma Açık Yer Sayılma

Madde- 8. Toplantının yapıldığı yer, toplantı süresince umuma açık yer sayılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Toplantı Şekil Ve Şartları

Düzenleme Kurulu

Madde- 9. (Değişik: 4748 - 26.3.2002 / m. 6 a) Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul, kendi aralarından birini başkan seçer. Diplomatik dokunulmazlıkları bulunan kişiler, düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamazlar.

Tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, yetkili organlarının kararına bağlıdır.

Eski Madde: Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve 21 yaşını doldurmuş en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul kendi aralarından birini başkan seçer.

Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin toplantının yapılacağı yerde sürekli ikametgahlarının bulunması ve bunların belgelendirilmesi zorunludur. Ayrıca bu

kişilerin, haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı kimselerden olmaması veya yasama veya diplomatik dokunulmazlıklarının bulunmaması gereklidir.

Getirdikleri: Yapılan değişiklikle, düzenleme kurulu üyelerinin yaşları 21'den 18'e indirilmiş ve bunun yanında fiil ehliyeti şartı korunmuştur. Eski maddedeki düzenleme kurulu üyelerinin toplantının yapılacağı yerde daimi ikamet şartı kaldırılmış olmakla o yerde oturmayan kişilere de kurul üyesi olabilme hakkı tanınmıştır. Ayrıca değişiklikle, kurul üyelerinin soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı kimselerden (memur), yasama dokunulmazlığı bulunanlardan (milletvekili) olmama şartı da kaldırılmıştır. Ancak diplomatik dokunulmazlık şartı aynen muhafaza edilmiştir. Bu kanunda göze çarpan en önemli değişiklik memurların düzenleme kurulu üyesi olabilmelerine izin verilmesidir ki, bu da memurlara sendika hakkının tanınması ile birlikte artık verilmesi kaçınılmaz bir yan hak olmasının sonucudur.

Bildirim Verilmesi

Madde- 10. (Değişik 1. fıkra: 4771 - 3.8.2002 / m.5 b) Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırksekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.

Bu bildirimde;

- a) Toplantının amacı,
- b) Toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri,

c) Düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ikametgahları ve varsa çalışma yerleri,

Belirtilir ve bildirimde yönetmelikte gösterilecek belgeler eklenir.

Bu bildirim karşılığında gün ve saati gösteren alındı belgesi verilmesi zorunludur.

Bu bildirim, valilik veya kaymakamlıkça kabul edilmez veya karşılığında alındı belgesi verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılır. İhbar saati bildirim verilme saati sayılır.

Aynı yerde, aynı gün toplantı yapmak üzere ayrı ayrı düzenleme kurullarınca bildirim verilmişse ilk verilen bildirim geçerlidir. Diğerlerine durum hemen yazılı olarak bildirilir.

Eski Madde: Toplantı yapılabilmesi için, toplantının yapılmasından en az yetmişiki saat önce ve çalışma saatleri içinde, düzenleme kurulunun tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.

Getirdikleri: 10. Maddede yapılan değişiklikle toplantı düzenleme bildirim süresi yetmişiki saatten kırksekiz saate indirilerek toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ani gelişen gündemlere aynı hızla reaksiyon gösterilebilmesi amaçlanmışsa da bu sürenin de uzun olduğu görüşünderiz.

Toplantının Yapılması

Madde. 11. Toplantı, 6. Madde hükümlerine uymak suretiyle bildirimde belirtilen yerde yapılır. Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür. Bu husus, katılanların kimlikleri belirtilmek suretiyle hükümet komiserince bir tutanakla tespit edilir.

Düzenleme Kurulunun Görev ve Sorumlulukları

Madde- 12. Düzenleme kurulu, toplantının sükûn ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. Alınan önlemlere rağmen sükun ve düzenin sağlanmaması halinde,

kurul başkanı toplantının sona erdirilmesini hükümet komiserinden isteyebilir.

Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer.

Hükümet Komiser ve Yetkileri

Madde- 13. Valilik ve kaymakamlıkça; hakim ve savcılar ve bu sınıftan sayılanlar ile Silahlı Kuvvetler, adalet, genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, il veya ilçelerdeki mülki idare amirliği hizmetleri sınıfına dahil memurları ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya bunların yardımcıları arasından bir kişi hükümet komiseri olarak ve gerektiğinde 2 kişi de hükümet komiseri yardımcısı olarak görevlendirilir.

Hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir.

Hükümet komiseri; 12. Maddede öngörülen durumlarda düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkansız kılacak derecede genel sükun ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırgan bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirmeye yetkilidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Toplantının Ertelemesi veya Yasaklanması

Düzenleme Kurulunun Toplantıyı Geri Bırakması

Madde- 14. Toplantı, toplantının yapılacağı saatten en az yirmidört saat önce düzenleme kurulunun çoğunluğu tarafından, bildirim verildiği valilik veya kaymakamlığa yazı ile bildirilmek şartıyla kırksekiz saati geçmemek üzere yalnız bir kez geri bırakılabilir.

Birden Fazla Toplantıları Erteleme

Madde- 15. Bir il sınırı içinde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halinde vali, emrindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği diğer güçlerin bu toplantıların güvenlik içinde yapılmasını sağlamaya yeterli olmadığı kanısına varırsa, toplantılardan bir kısmını otuz günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilir. Bu ertelemeye müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.

Toplantının Bölge Valiliği ve İçişleri Bakanlığınca Ertelenmesi

Madde- 16/a) Bir bölge valiliğine bağlı illerden; birden çok ilde aynı günde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili valilerce bölge valiliğinden takviye istenmesi halinde, bölge valisi bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varırsa, takviye gönderilemeyen illerdeki toplantılar otuz günü aşmamak üzere bölge valiliğince bir kez ertelenebilir.

b) Aynı günde birden çok bölge valiliğine bağlı illerde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili bölge valilerince İçişleri Bakanlığınca bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varırsa, takviye gönderilemeyen bölge valiliğine bağlı illerdeki toplantılar otuz günü aşmamak üzere İçişleri Bakanlığınca bir kez ertelenebilir.

Ertelemeye müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.

Toplantının Yasaklanması veya Ertelenmesi

Madde- 17. (Değişik: 4748 - 26.3.2002 / m.6 b) Bölge valisi, vali veya kaymakam, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir.

Eski Madde: Bölge valisi, vali veya kaymakam, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etmek amacıyla güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile belirli bir toplantıyı yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir.

Getirdikleri: A.Y. 34. Maddede yapılan değişikliklere paralel olarak bu maddede de aynı düzenlemeler yapılmış olup, mahallin mülki amirine milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin

korunması amacıyla yasaklama getirebileceği esası getirilmiş olup, eski maddeden farklı olarak Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacı güden fiillerin işlenmesi ihtimali (kuvvetle muhtemel) bulunması ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması ilkeleri ortadan kaldırılmıştır. Esasında kaldırılan bu sınırlamalarla muğlaklığın giderildiği iddia edilmekte ise de, her iki kısıtlamayı da içine alabilecek milli güvenlik ve kamu düzeni gibi başı ve sonu olmayan kısıtlamalara dokunulmaması değişikliğin sırf görüntüden ibaret olduğu ve istenildiği zaman bu ilkelerin ihlal edilebileceği ihtimaline binaen mülki amire yasaklama kapıları ardına kadar açık tutulmuştur.

Yasaklama veya Erteleme Kararının Tebliği

Madde- 18. Bölge valisi, Vali veya kaymakamlarca yasaklanan veya ertelenen veya İçişleri Bakanlığı tarafından ertelenen toplantılara ilişkin gerekçeli yasaklama veya erteleme kararı toplantının başlama saatinden enaz yirmidört saat önce bir yazı ile düzenleme kurulu başkanına veya bulunmadığı takdirde üyelerden birine tebliğ edilir. Vali veya kaymakamlarca yasaklanan veya ertelenen toplantılar hakkında bölge valiliğine ve İçişleri Bakanlığına, bölge valilerince yasaklanan veya ertelenen toplantılar için de İçişleri Bakanlığına bilgi verilir.

17. Maddede belirtilen durumlarda; toplantının en az yirmidört saat önce tebliğ şartı aranmaksızın bölge valiliği, valilik veya kaymakamlıklarca yasaklanabileceği veya ertelenilebileceği haller yönetmelikte gösterilir.

Toplantının ertelenen günden sonraki bir günde yapılabilmesi, düzenleme kurulunun 10 uncu maddeye göre yeni bildirimde bulunmasına bağlıdır.

İl veya İlçelerde Bütün Toplantıların Yasaklanması

Madde- 19. (Değişik 1. cümle: 4748 - 26.3.2002 / m.6 c) Bölge valisi, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bölgeye dahil illerin birinde veya birkaçında ya da bir ilin bir veya birkaç ilçesinde bütün toplantıları üç ayı geçmemek üzere erteleyebilir. Valiler de aynı sebeplere dayalı

olarak ile bağlı ilçelerin birinde veya bir kaçından bütün toplantıları üç ayı geçmemek üzere yasaklayabilir.

Yasaklama kararı gerekçeli olarak verilir. Kararın özeti yasaklamanın uygulanacağı yerlerde mutad vasıtalarla ilan edilir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığına bilgi verilir.

Eski Madde: Bölge valisi, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya Milli Güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etmek amacıyla güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile bölgeye dahil illerin birinde veya bir kaçında veya bir ilin bir veya bir kaç ilçesinde bütün toplantıları üç ayı geçmemek üzere yasaklayabilir. Valiler de aynı sebeplere dayalı olarak ile bağlı ilçelerin birinde veya bir kaçında bütün toplantıları üç ayı geçmemek üzere yasaklayabilir.

Getirdikleri: 17. Madde için yapılan değerlendirme bu madde ile aynıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Gösteri Yürüyüşlerinin Şekil ve Şartları ile Ertelenmesi veya Yasaklanması

Gösteri Yürüyüşlerinde Uygulanacak Hükümler

Madde- 20. Gösteri yürüyüşlerinin şekil ve şartları ile ertelenmesi veya yasaklanması hakkında da bu Kanunun 3. ve 4. Bölümlerindeki hükümler uygulanır.

Şehir ve kasaba içindeki genel yollar üzerinde yapılacak yürüyüşlere ait bildirimlerde, 6. Madde gereğince ilan olunan yol ve yönlere uyulmak şartıyla, yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yeri ile izlenecek yol ve dağılma yerinin belirtilmesi zorunludur.

ALTINCI BÖLÜM

Yasaklar ve Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Amaç Dışı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü

(Madde 21, 26.3.2002 tarih ve 4748 sayılı Kanunun 7. Maddesinin (e) bendi hükmü gereğince yürürlükten kaldırılmıştır.)

Eski Madde: Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

Getirdikleri: Bu maddenin yürürlükten kaldırılması ile dernek, vakıf ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi amaçları ile ilgili olsun ya da olmasın toplantı ve yürüyüş düzenleme hakkını elde etmişlerdir. Eski madde, özgürlüklerin savunucusu konumundaki bu STÖ'lerin kendi alanlarına hapsolunması sonucunu doğuruyor, sivil inisiyatifin sesini kendi amacını taşıyor gerekçesiyle boğuyordu. Yapılan değişiklik bize, en azından sindirilmiş ve asli vazifeleri kendilerine unutturulmuş bu STÖ'lerin silkinmelerine ve sivil inisiyatifin sesinin duyulmasına hizmet edebileceği umudunu aşılacaktır. Tabii her kaydu şartta cesaretle sesini duyuran sivil inisiyatifleri tenzih etmek kaydıyla.

Yasak Yerler

Madde- 22. Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez.

Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur.

Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Madde- 23/a) 9 ve 10. Madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra;

b) (Değişik: 4378 - 30.7.1998) Ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini giz-

lemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak,

c) 7. Madde hükümleri gözetilmeksizin,

d) 6 ve 10. Maddeler gereğince belirtilen yerler dışında,

e) 20. Maddedeki yöntem ve şartlara ve 22. Maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın,

f) 4. Madde ile Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak,

g) Kanunların suç saydığı maksatlar için,

h) Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak,

i) Toplantı ve yürüyüşün 14, 15, 16, 17, ve 19. Maddelere dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden,

j) 13. Maddenin 3. Fıkrasına göre hükümet komiserince toplantının sona erdirildiği halde,

k) 21. Madde hükmüne aykırı olarak,

l) 3. Maddenin 2. Fıkrası hükmüne uylmadan,

Yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılır.

Toplantı veya Gösteri Yürüyüşünün Dağıtılması

Madde- 24. Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23. Maddede belirtilen Kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vukubulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü haline dönüşürse;

a) Hükümet komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığı ile topluluğa ilan eder ve durumu en seri vasıta ile mahallin en büyük mülki amirine bildirir.

b) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit

edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Bu gelişmeler hükümet komiserince tutanaklarla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük mülki amirine tevdi edilir.

(a) ve (b) Bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23. Madde (b) Bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.

Suç İşleyenlerin Yakalanması

Madde- 25. Topluluk içinde suç işleyenleri ve suçluları yakalamak için 24. Maddede belirtilen emir ve ihtarların yapılmasına gerek yoktur.

Çağrı ve Propaganda Araçları

Madde- 26. Toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan

basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlarda düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin adları, soyadları ve imzalarının bulunması; bunlardan asılması gerekenlerin, Kanunun 6. Maddesinde belirtilen yöntemde de uyulmak şartıyla valilik veya kaymakamlıklarca önceden tespit edilmiş yerlere asılması zorunludur.

Bu propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasaktır. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı tarihten bir önceki günden toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlayacağı saate kadar, güneşin doğuşundan batışına kadarki zaman içinde olmak kaydıyla, ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile çağrı yapılabilir. Bu süre dışında çağrı için sözü geçen alet veya araçlar kullanılamaz.

Kapalı yer toplantılarında, ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılamaz.

Kışkırtma Yasağı

Madde- 27. Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak yasaktır.

Bu hareketler güvenlik kuvvetlerince derhal men edilir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Ceza Hükümleri

Yasaklara Aykırı Hareket

Madde- 28. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve onbin liradan yirmibeşbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

10 uncu madde gereğince verilecek bildirimde düzenleme kurulu üyesi olarak gösterilenlerden 9 uncu maddede belli edilen nitelikleri taşımayanlar toplantı veya yürüyüşün

yapılması halinde, bir aydan bir yıla kadar hapis ve beşbin liradan onbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

11 ve 12. Maddelerde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis ve onbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Güvenlik kuvvetlerine veya hükümet komiserine veya yardımcılara veya hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilenlere bu görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarfetmek suretiyle mani olanlar hakkında, fiileri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde bir yıl altı aydan beş yıla kadar hapis ve onbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Toplantı veya Yürüyüşü Engelleyenler

Madde- 29. Toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olan veya devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kimse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis ve beşbin liradan onbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Huzur ve Sükunu Bozanlar

Madde- 30. Yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunanlar veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin liradan yirmibin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ve Suç İşlemeye Teşvik

Madde- 31. Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan 26. Maddede yazılı propaganda vasıtasını hazırlayanlar, yazdıranlar, bastıranlar, propaganda maksadıyla kullananlar veya sair surette 26. Maddedeki yasak ve

şartlara uymayanlar altı aydan bir yıla kadar hapis ve beşbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Bu propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde failleri bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve onbin liradan elli bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde teşvik veya tahrikte bulunanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis ve yirmibin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Hükümet Emrine Karşı Gelenler

Madde- 32. Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra kendiliğinden dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılsa, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Güvenlik amirinin 24. Maddenin 1. Fıkrası uyarınca yaptığı dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında da yukarıda belirtilen cezalar uygulanır.

Dağıtma sırasında cebir veya şiddet veya tehdit veya saldırı veya mukavemette bulunanlar fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

23. Maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24. Madde hükmü yerine getirilmeden, yetki sınırı aşılarak, toplantı veya yürüyüşlerin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkrada yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar dörtte bire kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, icabına göre büsbütün de kaldırılabilir.

Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılanlar

Madde- 33/a) Toplantı ve yürüyüşlere, 23. Maddenin (b) Bendinde sayılan silah veya araçları (bunlar ruhsatlı taşınsa bile) taşıyarak

katılanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

b) (a) Bendinde yazılı olanlardan 24. Maddedeki emir ve ihtar müteakip kendiliğinden dağılmayanların, dağıtılmaları için zor kullanıldığı takdirde, bunlar üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

c) Dağılma sırasında 23. Maddenin (b) Bendinde yazılı silah veya araçlarla mukavemet edenler beş yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Tahrikçiler ve Suç Ortakları

Madde- 34. 27. Maddedeki yasağa aykırı hareket edenler toplantı veya yürüyüş vukubulmamış veya vukubulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağıtılmış ise, fiil ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan dört yıla, toplantı ve yürüyüş zorla dağıtılmış ise üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Suçüstü Hükümlerinin Uygulanması

Madde- 35. Bu Kanunda belirtilen suçları işleyenler hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturmalar, yer ve zaman kayıtlarına bakılmaksızın, 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanununa göre yapılır.

Hükümet Komiserine Verilecek Ücret

Madde- 36. Hükümet komiserine ve yardımcılarına verilecek ücret miktarı İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca her yıl ortaklaşa tespit edilir ve bu ücret İçişleri Bakanlığı bütçesine konacak ödenekten karşılanır.

Yönetmelik Düzenlenmesi

Madde- 37. Düzenleme kurulunun, hükümet komiseri ve yardımcılarının, güvenlik kuvvetlerinin ve görevli askeri birliklerin görev, yetki ve sorumluluklarının uygulanış biçimi ile bu Kanunun 10 ve 18. Maddelerinde belirtilen hususlar ve Kanunun uygulanmasına ilişkin diğer hususlar Adalet, Milli Savunma ve İçişleri bakanlıklarınca bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren üç ay içinde çıkarılacak ve Resmi Gazetede yayımlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Saklı Hükümler

Madde- 38. İl İdaresi Kanunu ile diğer kanunlardaki bu Kanun kapsamına giren konularla ilgili yetkiler saklıdır.

Kaldırılan Hükümler

Madde- 39. 10.2.1963 tarih ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde- 1. Kanunun 6 ve 26. Maddelerine göre yapılacak tespit ve ilan bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren üç ay içinde yapılır.

Geçici Madde 2 - Bölge valilikleri kuruluncaya kadar geçecek süre içinde bu Kanun gereğince bölge valilerine tanınmış bulunan erteleme yetkisi İçişleri Bakanlığı tarafından kullanılır.

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Hukuki Tahlili

1- Genel Gerekçe

“Belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak, etkilemek ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için toplantılar ve yürüyüşler düzenlemek hakkı insanların temel hak ve hürriyetleri arasında yer almaktadır. Bu hak ve hürriyet BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde güvence altına alınmış ve hemen hemen bütün demokratik anayasalarda benimsenmiştir. Gene bütün anayasalar toplantı ve yürüyüşün silahlı, saldırsız yapılması şartını bu hakkın ayrılmaz bir ilkesi olarak vurgulamışlardır.

Bu bakımdan toplantı ve gösteri yürüyüşü hak ve hürriyetinin kamu düzenini sarsmadan kullanılmasını sağlamak için bu hakkın ancak kanunla düzenleneceği ve sınırlanabileceği yine modern anayasalarca benimsenmiş temel ilkelerden birisi olmuştur.”⁶

Yukarıda alıntıladığımız şekliyle 2911 sayılı Kanunun genel gerekçesinde de belirtildiği gibi halkı aydınlatmak ve kamuoyu oluşturmak amacıyla toplantı ve yürüyüş düzenle-

⁶ GÜNGÖR, Ş.-KAVALALI, A. Mümin; *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 24.

menin insanların en temel haklarından biri olduğu belirtilmiş ve bu, anayasal haklardan birisi olarak sayılmıştır.

Anayasanın 34. Maddesinde ifade bulan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı; en genel anlamda düşünce ve düşüncenin fiile dönüşmesi olan ifade özgürlüğünün bir alt kolu olarak değerlendirilebilir. Nitekim, özellikle Alman anayasasında ve doktrininde bu görüş baskındır. Ülkemizde de bu görüşü benimseyen hukukçular çoğunluktadır.⁷

1982 Anayasasında herkesin önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu belirtilmek suretiyle, bir toplantı ve yürüyüş yapılması için izin değil, bildirim esasının geçerli olduğu zikredilmektedir. Ancak kanunun uygulanmasında bir tür “ön izin” ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

Yine anayasada bu temel hakkın hangi koşullarda sınırlandırabileceği belirtilmiş, 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 34. Maddesinde yapılan değişiklikle Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 21. Maddesinde de benimsenen kısıtlama sebepleri zikredilmiştir.

2- Toplantı Özgürlüğünün Sınırlandırılması

A) Anayasa'dan Kaynaklanan Sınırlamalar

Silahsızlık ve Saldırısızlık : Toplantı ve yürüyüş hakkının kullanılabilmesinin birincil derecede şartı, bu toplantı ve yürüyüşün silahsız kişilerce başlatılıp, devamı süresince de topluluk içerisinde kişi veya gruplara karşı “kuvvet kullanma” olmaksızın sonuçlandırılması gerekmektedir. Silahsızlık şartı 2991 sayılı Kanunun 23/b Maddesinde sayılan silahların bulunmamasına bağlanmıştır. Ancak kanunda sayılan bu silahların örnekseme (tadadi) yolu ile zikredildiği açıkça ortadadır. Bu silahlar şunlardır: “Ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehir-

ler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler.”

Özel Sınırlamalar: Bu sınırlamalar Anayasada tahdidi olarak sayılmıştır. Bunlar;

Milli Güvenlik

Kamu Düzeni

Suç İşlenmesinin Önlenmesi

Genel Sağlığın ve Genel Ahlakın Korunması

Başkaların Hak ve Özgürlüklerinin Korunması'dır.

Uyum yasaları doğrultusunda 4709 sayılı Kanunla 34. Maddede yapılan değişikliklerle özel sınırlandırmalarda değişiklikler yapılmıştır. Bu bahis yukarıda Anayasa değişikliğinin tahlili kısmında işlenmişti. Tekrar kabilden de olsa eski 34. Maddede bulunan Milli Güvenlik ve kamu düzeni sınırları genişletilerek yeni maddeye ithal edilmiştir. Nitekim eski maddede “kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması ve milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi” şartı aranırken yeni maddede Milli Güvenliğin ve Kamu Düzeninin sınırları çizilmemiştir. Yine eski maddede yer alan “Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde” yerine bu kısıtlamayı da içine alacak “Suç işlenmesinin Önlenmesi” şartı eklenmiş, ayrıca eski maddedeki kısıtlama hallerine ek olarak “Genel Sağlığın ve Genel Ahlakın Korunması” ve “Başkaların Hak ve Özgürlüklerinin Korunması” halleri de eklenmiştir.

4709 sayılı Kanunla 34. Maddede yapılan değişikliğin genel gerekçesinin aksine “çağdaş - demokratik standartlara ve evrensel normlara uygun, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü ön plana çıkaran bir Anayasa” değişikliğini içermemektedir. Toplantı ve Gösteri yürüyüşü hakkının “**ancak kamu düzenini korumak için kanunla**” sınırlandırabileceğini (md. 26, f: 2) söyleyen 1961 Anayasası göz önüne alındığında aradan geçen onca yılın özgürlüklerin genişletilmesi değil tam aksine daraltılması sonucunu doğurduğu görülmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz sakıncalara, bu sınırlandırma şartlarının tanımlanması ve açıklanması güç, yoruma elverişli, net olmayan kavramları değerlendirme konumunda olan

⁷ ATALAY, Esra; *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, s. 15.

idari mercilerin takdir yetkilerini özgürlüklerin kısıtlanmasında kullanma eğilimleri de ilave edildiğinde işin içinden çıkılmasının ne denli zor olacağı ortadadır. Nitekim bu gerçek; toplantı ve yürüyüşleri erteleme yetkisinin ilk defa getirildiği 1973 tarihli kanun değişikliğinin şekli olarak iptal edilmesi üzerine aynı içerikli 1976 tarihli kanun değişikliğinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla A.Y. Mahkemesi önüne gelmesi üzerine bu defa esasen iptal edilerek ortaya konmuştur. İptal gerekçesinde;

"Bunlardan yararlanacakların istedikleri zamanda değil, idarenin arzuladığı zamanda yapılmasına olanak sağlamakta, üstelik erteleme süresi sonunda da bunları örtülü biçimde yapılamaz hale koymakta (...), zamanında yapılmasını engellediği için toplantı ve gösteri yürüyüşünün amacına ulaşmasını güçleştirici ve etkisini ortadan kaldıracı nitelik taşımakta (...), uygulayıcıların kişisel görüş ve anlayışlarına göre öznel yoruma elverişli, keyfiliğe dek varabilecek uygulamalara neden olabilmekte ve Anayasa koyucunun erek ve amacına uygun düşen bir yasal düzenleme işini görebilecek nitelikte bulunmamakta, bu nedenlerle de söz konusu özgürlüğün özüne dokunmaktadır."⁸

Ancak Anayasa Mahkemesi 1982 Anayasasının ardından yürürlüğe giren 2911 Sayılı Kanunun sınırlamalarını Anayasaya aykırı bulmayarak eski içtihadından ayrılmıştır.

B) Kanundan Kaynaklanan Sınırlamalar

A.Y 34. Maddesinde; "Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir." Fıkrası ile kanunda bu hakkın kullanılmasında bazı sınırlamaların yapıldığı belirtilmiştir. Bu sınırlamalar şunlardır;

a) İzin Alma Zorunluluğu: 2911 sayılı Kanununun 3/2. Maddesinde yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerinin İçişleri Bakanlığından alınacak izinle mümkün olduğu hükme bağlanmakla yabancılar hakkında "bildirim" sisteminden ayrılarak "izin" sisteminin cari olduğu zikredilmiştir. Ancak yabancılar için bildirim sistemi kendilerinin tertip etmediği toplantılarda bir topluluğa hitap etmeleri veya afiş, pankart vs. taşımalarında söz konusu olabilecektir.

b) Bildirimde Bulunma Zorunluluğu: Yabancıların izin sistemine dahil oldukları sonucundan hareketle, herkesin önceden izin almaksızın toplantı yapabileceği hükmünde "herkes" in Türk vatandaşları olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. 2911 md 10'a göre toplantının yapılmasından en az 48 saat önce düzenleme kurulu tarafından imzalanan bildirim valilik veya kaymakamlığa verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bildirim yapılmaması halinde 23/a Maddesine göre yapılan toplantı kanunsuz bir toplantıdır.

c) Kişi Bakımından Sınırlamalar: 2911 S.K'nun 9/1. Maddesine göre toplantı veya yürüyüşü tertipleyecek düzenleme kurulu üyelerinin 18 yaşını doldurmuş ve fiil ehliyetine sahip olmaları şartı aranmaktadır. Değişiklikten önce yaş sınırı 21 idi. Yeni değişiklik ile bu yanlışlık düzeltilmiş, fiil ehliyeti 18 yaşın ikmali olduğundan Medeni Kanun ile çelişki giderilmiştir. Ayrıca diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişilerin düzenleme kurulunda yer alamayacakları hükme bağlanmıştır. Eski maddedeki soruşturma ve kovuşturma yapılması izne bağlı kişiler ve yasama dokunulmazlığı bulunan kişiler ise yasak kapsamından çıkarılmışlardır.

Maddede yapılan bu değişiklik yerindedir. Nitekim memurlara sendikal hakların tanınması ile birlikte bu hakkın kapsam dışı tutulması düşünülemezdi. Böylelikle memurlar da gerek sendikal haklarının takibi gerekse sair hususlarda toplum içerisinde var olduğunu sesiyle ortaya koyabilecektir. Ancak bundan da önemlisi, değişiklikten önce 21. Maddede yer alan dernek, vakıf, sendika, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşlarının amaçları dışında toplantı ve yürüyüş yapamayacakları yasaklamasının kaldırılmasıdır. Bu madde ile sivil toplum örgütlerinin bel kemiğini oluşturan bu kuruluşların kamuoyu oluşturmada hiçbir işlevleri bulunmuyordu. En azından değişiklikle kendi amacı dışında da olsa toplantı ve yürüyüş hakkının tanınmasını olumlamaktayız.

d) Yer Bakımından Sınırlamalar: 2911 S.K'nun 6/2 Maddesi hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantı veya yürüyüş yapılabileceği ve bu toplantı ve yürüyüş için toplanma ve dağılma yerleri ile izlenecek yol ve yönler vali ve kaymakamlarca kararlaştırır-

⁸ E.1976/27, K.1976/51, Kt.18-22.11.1976 (AYMKD S:14), S:344 vd.

lacağını belirterek yer bakımından da sınırlama getirmiştir. Bu madde ile de toplantının yapılacağı yer ve güzergahı belirleme yetkisinin mülki amire bırakılmasının doğru olmadığı kanaatindeyiz. Nitekim, A.Y. eski 34/2. Maddesinde yer alan idari merciin yer belirleme yetkisi yeni madde ile ortadan kaldırılmıştır. Bu sorunun çözümünde düzenleme heyetine sunulacak seçenekler arasında tercih yaptırılmasının daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

e) Süre Bakımından Sınırlamalar: Toplantı ve gösteri yürüyüşleri için süre bakımından da sınırlamalar mevcuttur. Buna göre, bir toplantı veya yürüyüş güneş doğmadan başlayamaz, açık havada yapılan toplantı ve yürüyüşler güneşin batmasından 1 saat önceye kadar sürebilir. Kapalı yer toplantıları ise saat 23.00'e kadar sürebilir.

3- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin Ertelenmesi ve Yasaklanması

A) Erteleme

2911 Sayılı yasanın 15, 16, ve 17. Maddeleri toplantı ve yürüyüşlerin hangi hallerde ertelenebileceğini hükme bağlamıştır. Buna göre; 15. Maddede bir ilde birden çok toplantı yapılmasının talebi halinde bu talebi karşılayacak güvenlik kuvvetlerinin yetersiz olduğu kanaatine varılırsa bu il sınırları içerisinde 30 günü aşmamak kaydıyla bir defaya mahsus olmak üzere ertelenebileceği belirtilmiştir. 16. Madde ise birden çok ilin bağlı bulunduğu bölge valiliğine ve İçişleri Bakanlığına aynı gerekçelerle erteleme yetkisi tanınmıştır. 17. Madde ise; bölge valiliği, valilik veya kaymakamlığın kamu düzeni, milli güvenlik, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı yasaklama veya 2 ayı aşmamak üzere erteleyebilme yetkisi tanınmıştır. A.Y. 34. Maddenin birer tekrarı olan kısıtlayıcı nedenler gayet bulanık, soyut kavramlar olup, yetkinin kötüye kullanılmasına son derece elverişlidir. Yukarıda da izah ettiğimiz gibi bu kavramların sınırları belirli olmadığından kanun uygulayıcısının keyfililiğine ve takdir hakkını kötüye kullanmasına yol açacak niteliktedir. Bu nedenle 17. Maddedeki sınırlama halleri-

nin 34. Maddeyi de açacak şekilde sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir.

B) Yasaklama

Kanunun 19. Maddesi bölge valisinin 17. Maddede belirtilen gerekçelerin varlığı halinde bölge valiliğine bağlı illerin birinde veya birkaçında bütün toplantıları 3 ayı geçmemek üzere erteleyebilir. Değişiklikten önceki madde metninde erteleme yerine yasaklama yetkisi bulunmakta idi. Ancak yeni maddenin devamında valilerin de aynı sebeplere dayalı olarak bir ilçe veya bir kaçında 3 ayı geçmemek üzere "yasaklama" yetkisinin bulunduğu belirtilmiştir. 19. Maddede tenakuz bulunmaktadır. Şöyle ki; bölge valiliğine erteleme yetkisi tanınırken aynı sebeplerle valiye yasaklama yetkisinin tanınması maddenin amacına aykırıdır.

Ayrıca "3 ayı geçmemek üzere yasaklayabilir" ifadesinden açıkça anlaşıldığı üzere toplantıların belli bir süre gösterilerek sınırlandırılması ancak erteleme için geçerlidir. Kanunda belli bir süre ile sınırlandırılarak yasaklama getirilemez. Böylece şu sonuç ortaya çıkmaktadır ki; madde metninde valiler için tanınan yetki yasaklama yetkisi değil ancak erteleme yetkisi olmalıdır.

Maddede yapılan değişiklik özgürlükleri genişletmediği gibi sınırlayıcı nedenlerin artırılması ile birlikte dar yorumlamaya daha da elverişli hale getirilmiştir. Ayrıca 3 ay gibi uzun bir sürenin idari mercilere tanınması takdir hakkı kavramının da fevkinde adeta dikta rejiminin yetkileri ile donatma anlamına gelmektedir ki, bu durum anayasada belirtilen bildirim sisteminin temelini dinamitlemektedir. Her ne kadar idari merciin kararına karşı yargı yolu açıksa da erteleme ve yasaklama kararını mahkeme kararı ile iptal ettirmek, reelpolitik açıdan gündemin değerini yitirmesine yol açmaktadır. Bu da idari mercilerin keyfililiği karşısında "silahlarda eşitsizlik" anlamına gelmektedir.

2911 sayılı Kanunun 18/2. Maddesinde; "... toplantının en az 24 saat önce tebliğ şartı aranmaksızın bölge valiliği, valilik veya kaymakamlıklarca yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller yönetmelikte gösterilir." Hükmü "**kanunilik ilkesi**"ne aykırı bir düzenlemedir. Nitekim, erteleme veya yasaklamaya

ilişkin hallerin düzenleyici işlem niteliğindeki yönetmelikte gösterilmesi bu ilkenin açıkça bir ihlalidir.

4- Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri 2911 sayılı Kanunun 23. Maddesinde sayılmıştır. Maddede belirtilen haller toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaya aykırı bulunduğu hallerdir. Kanunda sayılan kısıtlama halleri o kadar fazladır ki, neredeyse kanunun aradığı şartlarda usulüne uygun toplantı ve yürüyüşün yapılması pek mümkün görünmemektedir. Oysa bu gibi temel haklardan olan toplanma ve yürüyüş haklarında asıl olan özgürlüklerin geniş yorumlanması ve hakkın kullanımında takdir yetkisinin mümkün merete asgariye indirilmesi olmalıdır.

5- Yargı Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin Yargıtay kararları çerçevesinde yargı mercilerince nasıl algılandığına ilişkin birkaç önemli kararı zikretmek gerekir. Bu hususta uygulamaya ışık tutan en önemli karar Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 1988 tarihli kararıdır. Bu karar ve oluşumu şöyledir; Konya ilinde 15-17 ve 19 Ocak 1987 tarihlerinde başörtüsü yasağını protesto amacıyla yürüyüşler yapılmış, en son tarihli yürüyüşte bazı insanlar yakalanarak haklarında dava açılmıştır. Yerel mahkemece verilen mahkumiyet kararının Yargıtay 8. C.D tarafından bozulması üzerine yerel mahkemece direnme kararı verildiğinden dosya YCGK'na intikal etmiştir. Bunun üzerine YCGK'ın 13.06.1988 tarih ve 1988/8-168/270 sayılı kararını vermiştir. Karara göre suçun maddi unsurlarının oluşabilmesi için 3 şartın bulunması gerekmektedir.

1) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması (md: 23)

2) Kolluk güçleri amirinin topluluğa, dağılımları, aksi halde zor kullanarak dağıtılacakları ihtarında bulunması (Bu ihtarın toplulukça rahatça duyulabilecek araçlarla yapılması)

3) Dağılma ihtarının yapılmasını müteakip topluluğun yoğunluğu da gözönünde bulun-

durularak dağılımları için makul süre tanınması gerekmektedir.

Yukarıda sayılan 3 unsurun da bulunması hallerinde suçun maddi unsurları oluşmuş sayılmaktadır. Suçun manevi unsurunun oluşması için de kişinin bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne katıldığını bilmesi gerekmektedir.

Yine Yargıtay 8. C.D. E. 1997/18214, K. 1998/1806 16.2.1998 tarihli kararında dağılma ihtarının yapılmaması nedeniyle suçun yasal unsurlarının bulunmadığına karar vermiştir.

Yargıtay 8. C.D. E. 1998/26 K. 1998/4491 T. 27.03.1998 tarihli kararında TBMM kulisinde bir takım üniversiteli öğrencinin "Harçlara hayır" ve "Eğitim özgürlüğü engellenmez" şeklinde eylemlerini 2911 Sayılı Kanuna aykırı bulmadığını şu gerekçelerle ortaya koymuştur.

"10.12.1948 tarihinde Türkiye tarafından da kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname-
sinin 26. Maddesinde; Her kişinin eğitime hakkı olduğu, eğitimin parasız olması gereği ve yüksek öğrenimin herkese liyakatlerine göre açık olacağı öngörülmüş, Türkiye'nin de taraf olduğu İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesine Ek 20.3.1952 tarihli Paris Protokolünün 2. Maddesinde "Kimsenin öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı" kuralı benimsenmiştir.

Bu ulusal ve evrensel kriterlerin ışığında sanıkların bir kısım arkadaşlarının sırf maddi güçlükleri nedeniyle üniversite kayıtlarının silinmesi kuşkusıyla, işlev ve potansiyeli yasama olan bir platformda masumane bir davranış biçim ve demokratik bir tepki olarak sergiledikleri eylemin 2911 sayılı Yasa kapsamında değerlendirilmesi olanaklı bulunmadığı gibi, kalkışma aşamasında kalan kabahat türündeki TCK.nun 537. Maddesindeki pankart asma suçunu da oluşturmayacağı, esasen kendilerine Meclis İç Tüzüğü'nün 145. Maddesi uyarınca disiplin işlemi uygulandığı belirlenmiştir.

Açıklanan nedenlerle sanıklar vekillerinin temyiz itirazları yerinde görülmele hükmün (BOZULMASINA), 27.3.1998 gününde oybirliği ile karar verildi."

Aynı Ceza Dairesi (8. CD), yukarıdaki kararın verildiği aynı yıl 8 yıllık zorunlu eğitim yasa tasarısını protesto eden bir kısım insanların fiillerini ise 2911 Sayılı Kanuna göre Kanunsuz olduğu gerekçesiyle yerel mahkemenin verdi-

ği beraat kararını bozmuştur.⁹ Nedense TBMM'de yapılan eylemleri demokratik bir tepki olarak yorumlayan 8. Daire bu kararında eylemin demokratik tepki olup olmadığına vurgu yapmamıştır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkı, insanın en temel haklarından birisi olan düşünce ve düşüncesini ifade etme hakkının bir tezahürüdür. Bu hak, insana tabi hukuktan gelen ve sosyal bir varlık olmasının doğal bir sonucudur. Ancak her hakkın kullanımında bazı sınırlamaların olması hak kavramına aykırılık teşkil etmemektedir. Nitekim hak kavramı aynı zamanda bünyesinde sınırlamaları da ihtiva etmektedir. Bu çerçevede toplantı ve yürüyüş hakkının da yasa koyucu tarafından sınırlandırılması "hakların paylaşımı" ilkesinin gereğidir. Ancak sanırız burada en can alıcı nokta "sınırlamaların sınırının ne olacağı?" sorusudur. Eğer sınırlandırmalar bu hakkın kullanımını zorlaştıran ve hatta kullanımını ortadan kaldıran niteliklere sahip ise burada sınırlandırmadan değil ancak "hak kullanılmasının gaspı"ndan bahsedilebilir. Temel bir hakkın kullanılmasını düzenleyen yasama mantığının yasaklayıcılığına bir de bu hakkın kullanılmasını denetleyen idari mercilerin keyfiyetlerini kötüye kullanmaları eklendiğinde artık ortada ne temel bir hak vardır ne de temel bir hakkın kullanılması hakkı...

Özelde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini düzenleyen 2911 Sayılı Kanunun sınırlayıcı yönlerinin hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesi ile çelişkili olduğu görülmektedir. Nitekim, her ne kadar Anayasa 34. Maddede ve yasanın 3. Maddesinde belirtildiği gibi "izin şartı" bulunmamakta ise de, aynı yasanın 15, 16, 17, 18, 19 ve 20. Maddelerinde sayılan "Erteleme ve Yasaklama" hallerinin kanunilik ilkesine aykırı olması nedeniyle izinsizlik ilkesi bir ütopya olarak metinde kalmıştır. Yasada AB uyum süreci doğrultusunda yapılan değişiklikler de bu değişikliğin yapıldığı 4709 sayılı Yasanın genel gerekçesinde belirtilen nedenlerin tam aksi istikametinde özgürlükleri daraltıcı rol oynamıştır.

Tüm olumsuz tablo karşısında özgürlüklerin kullanılmasının denetim mercii olan yargı organları da maalesef toplumun önünü açacak ufka sahip olamamıştır. Özellikle son yıllarda AB'ye uyum sürecinde özgürlüklerin genişletilmesi kanunlara yansdığı oranda yargı kararlarına yansımamıştır. Bu da yargının statükocu zihniyetten ve konjonktüre uygun davranma zafiyetinden henüz kurtulamadığının göstergesidir. Yargı makamı ne zaman kendini devletin memuru olma düşüncesinden sıyrır ve gerektiğinde devleti hukuka aykırı uygulamalarından dolayı mahkum edebileceğini kavrayabilirse o zaman özgürlüklerin önündeki bir çok engel kaldırılmış olacaktır.

Özgürlüklerin genişletilmesinde yargının karar mercileri kadar savunma makamını temsil eden Avukatlara da çok büyük görevler düşmektedir. "Savunmanın Kutsallığı" kavramında bulunan dinamizmi harekete geçirecek ve karar mercisindeki meslektaşlarına yardımcı olarak bu görevi ifa edebilir. Bu sorumluluğu yerine getirmek için hepimiz çok çalışmalıyız.

Kaynaklar

- ATALAY, Esra; Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü,
- AYGÜN, Cemal; Toplantı Hürriyeti, 100. Yıl Armağanı, S.B.F.M,
- M. BALCI - G. SÖNMEZ; Temel Belgelerde İnsan Hakları, İstanbul, 2001, Danışman Yayınları.
- GERAY, Cevat; Türkiye'de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi,
- GÜNGÖR, Ş. - A. MÜMİN KAVALLALI; Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri,
- OKANDAN, Recai; Umumi Amme Hukuku,

⁹ Y. 8. CD E. 1998/8555 K. 1998/10918 T. 13.07.1998.